

Borbònics i austriacistes en el Vallès del 1714

Noms singulars dels dos bàndols en la Guerra de Successió a la comarca, ens acosten la magnitud d'una contesa moderna

Text: **Diego Sola**

Si a Versalles brilla el Rei Sol, a les Espanyes la llum del nét de l'astre rei ha d'il·luminar amb semblant escalfor súbdits, reialmes i senyorius... potser fins que algú li disputi el domini dels cels? Un calderí sembla tenir-ho clar. Perquè si algú brilla amb llum pròpia aquell aspre matí de novembre de 1701 és un Josep Aparici pletòric, funcionari reial i nou acadèmic, que adreça el seu al·legòric discurs als membres de l'Acadèmia dels Desconfiats davant la presència de la pràctica totalitat de la noblesa catalana. En aquells dies Barcelona acull les Corts del Principat de Catalunya. El rei Felip, aquell jove francès de 18 anys, tímid i extremadament introvertit, ha vingut a jurar les Constitucions catalanes i a negociar amb les elits del país els termes de la contribució dels catalans als reptes de la seva monarquia. Aparici, un vallesà d'origens humils –el pare adobava

les pells dels animals, l'avi s'havia dedicat a la llana– bescanvia les igualment lluminoses jornades d'infantesa a Caldes per la Barcelona convertida per poques setmanes en cort reial. El rei acaba de casar-se a Figueres amb Maria Lluïsa de Savoia, de només 13 anys, i el 8 de novembre el nou matrimoni entra amb tota la seva pompa al cap i casal barceloní sota l'enlluernada mirada d'aquest futur geògraf del rei.

Aquells mesos de transició de 1701 a 1702 són diversos els vallesans que corren per la capital del país interpretant destacats papers institucionals. Aparici treballa directament en les Corts com a ajudant de tresorer. Un altre vallesà, en Busquets, assisteix orgullós a les Corts en representació de Sant Pere de Terrassa. Un castellarenc com Antoni de Meca hi participa també com a síndic i és un dels signants del dis-





sentiment general de Pere de Sentmenat, baró de la Roca i de Montbui, que pretén bloquejar les Corts si no es rebaixen les pretensions dels ministres del rei. És un preludi del futur trencament del Principat amb Felip, que portarà molts catalans a abraçar la causa de l'arxiduc Carles mentre d'altres –entre ells, diversos vallesans– viuran ascensos fulgurants a redós del mantell de Felip. Fins el 1714, i encara després, les vides d'aquests homes han de viure grans canvis que posen l'accent personal en la vivència de la Guerra de Successió.

El Vallès en guerra: un jardí delmat pel foc

Un testament de conseqüències insospitades per al comú dels catalans. La mort de Carles II, el darrer monarca espanyol de la Casa d'Àustria, estèril i malalt tota la seva vida, mantenia les potències europees en una vigília tensa. El testament va designar un hereu, Felip d'Anjou, nét de Lluís XIV de França, que va ser ràpidament qüestionat pels enemics dels Borbons, que declararen la guerra i triaren el seu propi successor a la Corona hispànica: Carles d'Àustria, fill de l'emperador Leopold II. El 1705 els catalans, instigats pels anglesos al Pacte de Gènova, acceptaren l'entrada dels exèrcits austriacistes a Catalunya a canvi d'una total protecció i defensa de les llibertats catalanes. L'arxiduc Carles va jurar a Barcelona, davant dels síndics de les viles vallesanes que també li van retre homenatge i fidelitat, les lleis del país, sent proclamat comte de Barcelona: el rei dels catalans.

Al Vallès la guerra va causar grans estralls. La població veia limitat l'abastiment de menjar amb l'abandonament de terres, els saqueigs i les constants cremes de viles i conreus. La regió vallesana, com a corredor natural que és, era lloc de pas freqüent de les tropes. Els episodis més violents arribaren cap al final de la contesa, quan Catalunya, després de la Pau d'Utrecht de 1713, va quedar a mercè de la seva sort lluitant en solitari contra Felip: Terrassa fou saquejada i incendiada el setembre d'aquell any. Caldes de Montbui va ser socarrimada el gener de 1714 quan les seves defenses ja no van poder contenir l'embat de l'exèrcit borbònic. En els noms particulars, els vallesans no van actuar com a simples actors secundaris de la centralitat barcelonina. Com recordava l'historiador vallesà Agustí Palau "llegint les llistes dels components militars que recorrien el país (...) hi veiem una rastellera de cognoms que es corresponen amb els noms de les grans cases pairals de la comarca".



Vallesans a la fuga i en la defensa de Barcelona

Estiu de 1713. Barcelona és un niu d'espies i d'esbravats homes que criden a la defensa fèrria del cap i casal contra el Borbó. Ja fa més de dos anys que Carles ha abandonat els catalans per cenyir-se la corona imperial. Els aliats han retirat les seves tropes de Catalunya. Els anglesos han traït allò acordat a Gènova. Josep Aparici, el calderí que es lluia en el seu discurs de 1701 a l'Acadèmia dels Desconfiats, veu més clar que mai que només la corona de Felip brillarà com un sol poderós i aprofita la confusió dels primers moments del setge borbònic que comença aquells dies per fugir a Mataró, on es posa a les ordres de José Patiño, superintendent general de Justícia i Hisenda i futur home fort del rei Felip. L'informa, segurament, de la situació precisa de les defenses barcelonines. Mentrestant, altres vallesans instal·lats a la Barcelona ofegada de pols i pólvora, opten per una defensa a ultrança de la capital. És el cas del granollerí Francesc de Perpinyà, fill d'Anton Grat de Perpinyà i Masferrer. Pare i fill han emprés camins ben diferents. El pare, que havia rebut el títol de noblesa de mans de Carles i que, fins i tot, acollí l'arxiduc-rei al seu palau de Granollers el gener de 1710, ara se'n desdiu de la seva fidelitat i signa l'adhesió a Felip. El fill no pot pas acceptar aquell destí: l'estiu de 1714 entra al govern de la Diputació del General com a oïdor militar i crida la resta de companys a optar per una guerra a ultrança. Fins el darrer sospir: Francesc de Perpinyà es va convertir en l'únic membre de la Generalitat que es negà a acceptar la capitulació davant les tropes del duc de Berwick després de la caiguda de l'11 de setembre de 1714.

A la pàgina anterior, *L'onze de setembre*, d'Antoni Estruch, amb Josep Galceran de Pinós, el cavaller amb l'espasa enlairada del costat del conseller en cap Rafael de Casanova. A sobre, al fons a la dreta de la imatge la casa dels Perpinyà, a Granollers. Foto: Josep Prim.



Galeria de personatges dels dos bàndols

FRANCESC BUSQUETS (Valldoreix, 1672 – Viena, 1734), coronel d'infanteria victoriós a Talamanca (1714). Aquest fill de la pagesia benestant vallesana de finals del segle XVII va jugar la gestió del patrimoni familiar amb la política municipal i, més tard, forçat per les circumstàncies del moment, amb la guerra com a militar. Jurà Felip com a rei a les Corts de Barcelona de 1701-1702 però després optà pel bàndol austriacista. Participà a la batalla de Talamanca i a la defensa final de Cardona contra el setge borbònic. Desposseït de les seves propietats, arrasades i cremades al final de la guerra, va emprendre el camí de l'exili vienès, on va rebre una pensió de l'emperador Carles. Va ser enterrat a l'església de la Mare de Déu de Montserrat de Viena. Després de la seva mort, el seu fill va poder refer les seves propietats.

PERE BRICHFEUS (Castellterçol, 1670 – Viena, 1724), coronel de cavalleria victoriós a Talamanca. En Brichfeus era descendent d'immigrants occitans establerts a Castellterçol al segle XVII i dedicats al negoci de la llana. El castellterçolenc era un home culte que es doctorà en Arts i encarna l'ascens de moltes famílies de l'època: Pere Brichfeus arribà a ser promogut del consell de la vila de Terrassa, on s'havia instal·lat anys enrere i on regentava diversos negocis. Com a síndic terrassenc va representar la ciutat a les Corts que juraren Felip com a rei. A partir de 1705 s'enrolà en els exèrcits de Carles on va participar de la defensa a ultrança de Barcelona com a coronel d'un regiment de dragons (cavalleria). Després de la caiguda de l'11 de setembre de 1714 es refugià a Cardona, fins a la seva presa el dia 18 del mateix mes. S'exilià a Viena i seguí en la carrera militar, lluitant per a l'emperador contra els turcs.

JOAN BAPTISTA TALLADELLA (Castellterçol, 1672 – Viena, ?), capità del regiment de dragons i company d'armes d'en Brichfeus. Defensor de Barcelona (1714). Paísà de Pere Brichfeus, Joan Talladella va servir a les ordres d'aquest en el seu regiment com a capità de cavalleria, entrant en l'exèrcit cap al final de la guerra. Va participar de la defensa final de Barcelona, com detalla la relació de catalans exiliats a Viena localitzada per Agustí Alcoberro: «Juan Tayadella es catalán y sirvió solamente en la última defensa de Barcelona de capitán de cavallos del regimiento Brifeu (...). Hállase aquí [Viena] desde el año 1716, que llegó». Acabà els seus dies, com els seus companys, pensionat per Carles, tot i que no sabem si seguí en la carrera militar.

JOSEP GALCERAN DE PINÓS (Barcelona, 1665 – Burgos, 1718), defensor de Barcelona (1714) i custodi de la bandera de Santa Eulàlia l'11 de setembre. Galceran de Pinós era un

noble vallesà que jugaria un paper fonamental en diversos moments de la guerra a Catalunya i en el setge final de Barcelona. Va ser un dels primers catalans en rebre Felip V en la seva entrada al Principat per jurar el càrrec. De fet, el rei va concedir-li el títol de marquès de Barberà. Però Galceran mudà aviat cap a la causa austriacista, com la majoria dels seus companys. Des del 1713 va ser un partidari tenaç de la guerra a ultrança, resistint fins al final a Barcelona. El matí de l'11 de setembre de 1714, Galceran de Pinós ajudava al conseller en cap Rafael Casanova a custodiar la bandera de Santa Eulàlia, símbol de la ciutat. Al final de la guerra fou empresonat.

FRANCESC DE PERPINYÀ (Granollers, 1675 – 1730), diputat de la Generalitat i defensor a ultrança de Barcelona. El fill del casal dels Perpinyà-Masferrer de Granollers va patir greument les conseqüències no només d'haver format part del darrer govern de la Generalitat abans de la seva supressió sinó també d'haver-se negat a jurar fidelitat a Felip V un cop guanyada i finalitzada la guerra. Els seus béns van ser segregats per la monarquia i la família va iniciar un periple penós a la recerca de recursos i préstecs. Després de la Pau de Viena de 1725, en què Felip i Carles es reconeixien mútuament en els seus dominis, Francesc va poder recuperar els seus béns, tot i que la seva família va arrossegar deutes durant dècades. La seva vídua, Maria Rosa Santpere, una pubilla de Corró d'Avall, encara pagava el 1744 dues-centes lliures anuals per préstecs (vegeu Xavier CIURANS, Els Masferrer. Estudi d'una nissaga benestant del Vallès, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010).

JOSEP APARICI (Caldes de Montbui, 1654 – Barcelona, 1731), funcionari reial, geògraf i aplicador del cadastre. El primer català en publicar un mapa de Catalunya –la seva cèlebre Nueva descripción geographica del principado de Cataluña (1720), vegeu Vallesos, 6, pp. 88-91– havia sortit de Caldes per emprendre la carrera de funcionari fiscal de la monarquia. Instal·lat a Barcelona des de 1677, va protagonitzar un ascens meteòric que el va portar a la funció pública, entrant com a ajudant de tesorero de Catalunya el 1690. Entre les seves funcions estava assistir econòmicament les tropes desplaçades arreu del territori. En aquests viatges prenia les notes que després l'ajudarien a confeccionar els seus mapes. Després de la mort de Carles II, el calderí va restar fidel a Felip V. Amb la Nova Planta, Aparici va implantar el nou impost del cadastre a Catalunya. Aquesta fidelitat a la monarquia borbònica va garantir-li l'estatus social i econòmic.

A sobre, el Borbó Felip V com a rei d'Espanya, vestit a la moda espanyola, per Jacint Rigau (1701). A sota, retrat oficial del rei Carles III, de la casa d'Àustria davant les costes de Barcelona, de Frans van Stampart (1675–1750).



El borbònic Francesc Ametller i l'austriacista Antoni Meca, dos fills de Castellar del Vallès, protagonistes destacats

Ben bé semblés que només el destí pot posar dos paisans en posicions tan diametralment oposades però alhora tan reveladores dels fets històrics com les destinades a homes amb influents posicions en l'aparell de l'Estat. Aquest és el cas de dos fills de Castellar del Vallès, **Francesc Ametller** (Castellar del Vallès, c. 1658 – Madrid, 1726) i **Antoni Meca** (Castellar del Vallès, ? – ?, 1755), que van destacar com a servidors públics de Felip i de Carles, respectivament, tot i que en àmbits també ben diferents. Ametller, un advocat d'origen pagès que va arribar a ser catedràtic de la Universitat de Barcelona, va viure una fulgurant carrera gràcies al seu prestigi com a jurista. A Ametller el decantament de Catalunya cap al bàndol de l'arxiduc Carles el va agafar exercint de regent de l'Audiència Reial de Mallorca. El castellarenc va esforçar-se per mantenir l'illa fidel a Felip, en va: després de

Ametller va impulsar el Decret de Nova Planta que va abolir les institucions catalanes

l'arribada de la flota anglo-holandesa a Palma va preferir no involucrar-se amb l'administració austriacista i marxà a Sicília –borbònica– a exercir de consultor del virrei Filippo Spínola. A partir d'aleshores la trajectòria d'aquest castellarenc estarà per sempre més vinculada a la figura de Felip V. Serà promogut al Consell d'Itàlia, òrgan de govern del rei per als seus territoris italians, responsabilitat que el portarà a Madrid l'abril de 1713, només uns dies abans que les potències implicades en la guerra signin la pau i els anglesos abandonin la lluita dels catalans. Només un any més tard, Francesc Ametller serà nomenat membre del Consell de Castella i participarà activament de les reunions que planificaran la caiguda definitiva de Catalunya i de Barcelona. Aquest protagonisme i la seva dilatada trajectòria com a jurista el deixarà en una posició privilegiada per dissenyar el règim polític resultant de la conquesta de Barcelona l'11 de setembre de 1714: Ametller serà l'autor de la ponència que donarà lloc al Decret de Nova Planta (1716) que va abolir les institucions catalanes. Després, i fins a la seva mort, viurà a Madrid convertit en un dels principals consellers catalans del rei.

L'austriacista Meca va assaborir l'efímera victòria de l'arxiduc Carles, desfilant a Madrid

A Madrid, precisament, havia viatjat uns anys enrere un altre castellarenc, Antoni de Meca, tot i que en circumstàncies ben diferents. Meca, com a militar, havia posat les seves armes al servei de l'arxiduc Carles molt precoçment. El vallesà ja havia mostrat la seva antipatia envers Felip des de les mateixes Corts de 1701-02, quan signà el dissentiment general contra les peticions dels representants del jove rei Borbó. El 1706 va participar de la defensa de Barcelona en el primer setge borbònic contra la capital catalana i va ser un dels principals defensors del castell de Montjuïc. Va ser el 28 de setembre de 1710 quan Meca va assaborir, efímerament, el sabor de la victòria del seu senyor, el rei Carles, quan va poder desfilant triomfalment pels carrers de Madrid al capdavant de les Reials Guàrdies Catalanes tot seguit del seu rei i els seus estendards victoriosos que, per segona vegada, aconseguien ocupar la capital de la monarquia hispànica. A la plaza mayor de la vila, però, Meca, com Carles, van palpar la freda rebuda d'un poble madrileny que no volia l'arxiduc com a monarca. Antoni de Meca tornarà a Catalunya per mantenir la defensa del Principat fins que, declarant-se contrari a la guerra a ultrança que alguns catalans voldran mantenir, abandonarà Barcelona el juliol de 1713 per retirar-se als seu domicili de Sabadell, on viurà la resta de la seva vida. Ametller i Meca, cara i creu d'una guerra a dues bandes però sortits d'una mateixa pàtria xica, la castellarenca, viuran els destins propis de vencedors i vençuts. L'un a la cort a Madrid, l'altre en el seu silenci vallesà.

